

Africanism and the Human Rights: The Clash of Human Rights Ideas Between Universalism and Relativism

Hadi Salehi^{1*} Seyyed Hossein Sharifi² Mohammad Hadi Torabi³

- 1 Corresponding Author, Assistant Professor of Public Law, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: Hadi.Salehi@Shirazu.ac.ir
2. MA in Public Law, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: hossein.sh1364@gmail.com
3. PhD Candidate of Public Law, Shiraz University, Shiraz, Iran. E-mail: salehi_00306@yahoo.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Africanism,
Universality,
Human Rights,
Cultural Relativism

Article history:

Received August 16, 2023
Received in revised form
January 28, 2024
Accepted March 10, 2024
Published Online
March 17, 2024

ABSTRACT

The Cultural Relativism Doctrine is a challenging concept that questions the universalist claims made in international human rights documents such as the Universal Declaration of Human Rights. According to this doctrine, human rights, as interpreted and conceived in the West, may not be universally acceptable for non-Western societies. Within cultural relativism, a subset called “Africanism” seeks to present its own acceptable narrative of human rights by emphasizing the principles and cultural commonalities specific to the African continent. Africanism has different views on cultural relativism, ranging from minimal to moderate and maximal perspectives. These views raise questions about the legitimacy of the global human rights paradigm. The African Charter on Human and Peoples’ Rights also reflects this theoretical tension to a certain degree. Considering the modern African context and culture, it can be inferred that a middle-ground perspective based on intercultural cooperation and dialogue is the best way to address the challenges arising from this issue. During the post-colonial era, the traditional mechanism of safeguarding human dignity has proven ineffective and insufficient in Africa. Additionally, the interconnectedness of civil-political rights with social-economic rights appears to be a valid prioritization of various human rights types

Cite this Article: Ghanbari, H., Rezaei, A., & Torabi, G. (2024). Opportunities and Threats of the Islamic Republic of Iran in the Kurdistan Region of Iraq due to the Presence of Israel. *World Politics*, 12(4), 39-59.

doi: 10.22124/wp.2024.26776.3320

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.26776.3320

1. Introduction

This academic paper delves into the tension between cultural relativism and the universality of human rights, with a significant focus on the African perspective. The dominant human rights paradigm, rooted in Enlightenment philosophy, strongly emphasizes universality. However, cultural relativism challenges this notion, suggesting Western-centric values may be interpreted differently in non-Western societies. Africanism, a branch of cultural relativism, seeks to establish an alternative human rights narrative deeply rooted in African principles and shared cultural values. A spectrum of Africanist viewpoints on cultural relativism, ranging from minimalist to maximalist, is revealed in this debate, which finds partial reflection in the African Charter on Human and Peoples' Rights. The paper asserts that a middle-ground approach, which places intercultural dialogue and collaboration at its core, holds the most promise for addressing the challenges posed by cultural relativism in contemporary Africa. Traditional mechanisms for upholding human dignity are considered insufficient in the post-colonial era. Moreover, the prioritization of various human rights suggests a potential convergence between civil and political rights with social and economic rights. The prevailing human rights paradigm stems from Enlightenment philosophy, particularly the ideas of Immanuel Kant. This framework emphasizes inherent and inseparable characteristics that define human rights. Belief in universal human nature, without cultural particularities, has resulted in universal human rights, implying inherent rights held by all humans, irrespective of gender, race, or culture. These rights demand respect and protection from everyone, especially governments. However, the rise of post-Enlightenment thinkers challenged the concept of a universal human subject. They proposed the "empirical subject," a human defined by their relationship with the surrounding world. One such relationship is with culture. Cultural relativism seeks to redefine the dominant human rights narrative, often perceived as "Western," to suit the needs of diverse cultures better. Proponents of cultural relativism argue against the universality of human rights, suggesting that imposing Western values can be detrimental. They advocate for respecting cultural differences in norms, values, and interactions, even if it challenges the notion of universal human rights implementation. An example of cultural relativism is the concept of "Asian values," a political ideology that emerged in the late 20th century. It emphasized the shared societal, cultural, and historical elements of Southeast and East Asian nations. Similarly, Africanism strives to counter the perceived dominance of Western values and human rights principles by drawing on the African continent's unique principles and shared cultural values. Developing culturally informed human rights narratives, despite potential risks of government exploitation, can lead to broader acceptance and application when grounded in sound philosophical, historical, and theoretical foundations. By learning from different cultures' diverse theoretical and practical experiences, we can strengthen human rights narratives like the Islamic-Iranian perspective. This paper

analyzes the relationship between human rights and cultural relativism, mainly focusing on Africanist claims. It examines the impact of African perspectives on the notion of universal human rights. We will explore the discourse of cultural relativism in the context of human rights globalization and the efforts to legitimize and achieve intercultural acceptance of the universal human rights regime. The paper will also analyze key arguments and trends in African discourse on cultural relativism.

2. Theoretical Framework

Cultural relativism has been a focal point of substantial debate in human rights discourse for many years. Advocates of cultural relativism assert that human rights are not universal and that respecting unique cultural values and beliefs is necessary. They argue that imposing Western values on other cultures may have negative consequences and instead advocate for allowing cultures to develop their human rights norms. Conversely, opponents of cultural relativism argue that it can be employed to justify human rights violations. They support a core set of universal human rights that cross cultural boundaries. They caution that authoritarian regimes can employ cultural relativism to justify human rights abuses under the guise of cultural differences.

3. Methodology

This study utilizes a qualitative research methodology that critically examines the current literature on human rights, cultural relativism, and African perspectives on these topics. The key sources of information are academic journals, books, and publications from international organizations and human rights advocacy groups.

4. Results and Discussion

African perspectives on cultural relativism and the universality of human rights encompass a wide range of views. Minimalist Africanists recognize the importance of some universal human rights principles but advocate for cultural adaptations in their implementation. Moderate Africanists support a core set of universal human rights but argue for including specifically African cultural values. Maximalist Africanists, on the other hand, entirely reject the universality of human rights and advocate for a human rights framework based solely on African cultural values. This range of views is well-reflected in the African Charter on Human and Peoples' Rights. The Charter incorporates several universal human rights principles while also acknowledging the significance of African cultural values and traditions. For instance, the Charter recognizes human duties.

5. Conclusions and Suggestions

The concept of cultural relativism presents a significant challenge to the universality of human rights. While it is important to respect cultural diversity, extreme forms of cultural relativism may lead to justifying human rights violations. The African perspective provides valuable insights into navigating this challenge.

Conclusions

Our analysis suggests that a middle-ground approach is the most appropriate way to address the challenges posed by cultural relativism in the African context. This approach emphasizes:

- **Intercultural dialogue and collaboration:** Respectful dialogue between cultures is essential for developing universal and culturally sensitive human rights frameworks. African experiences and values can contribute significantly to this dialogue.
- **Reinvigorating traditional mechanisms for upholding human dignity:** Traditional African mechanisms for upholding human dignity, requiring adaptation to the modern context, can provide valuable insights for strengthening human rights protections.
- **Prioritizing human rights:** The growing emphasis on social and economic rights alongside civil and political rights reflects a more comprehensive understanding of human dignity. This convergence aligns with African cultural values that often emphasize communal well-being.

Suggestions

- **Developing an African human rights culture:** To develop a robust African human rights culture, further research and dialogue are needed that integrates universal principles with African values and traditions.
- **Strengthening regional human rights institutions:** Strengthening regional human rights institutions like the African Commission on Human and Peoples' Rights is crucial to effectively implementing and enforcing human rights in Africa.
- **Capacity building:** Capacity-building initiatives can equip African governments and civil society actors with the knowledge and skills necessary to uphold human rights standards.

By adopting a middle-ground approach that fosters intercultural dialogue, strengthens traditional mechanisms, and prioritizes human rights, Africa can play a crucial role in shaping a more robust and inclusive global human rights framework.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳
شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

آفریقا گرایی در ساحت حقوق بشر:

تقابل جهان شمولی و نسبی گرایی فرهنگی

هادی صالحی^{۱*} سید حسین شریفی^۲ محمد هادی ترابی^۳

۱. نویسنده مسئول، استادیار حقوق عمومی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: Hadi.Salehi@Shirazu.ac.ir

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد حقوق عمومی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: Hossein.Sh1364@Gmail.Com

۳. دانشجوی دکتری حقوق عمومی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. رایانامه: Salehi_00306@Yahoo.Com

در باره مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: آفریقاگرایی، جهان‌شمولی، حقوق بشر، نسبی گرایی فرهنگی</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۵ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۱/۰۸ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۰ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷</p>	<p>دکترین «نسبی گرایی فرهنگی» در عرصه حقوق بشر، تلاشی است که ویژگی جهان‌شمولی ادعایی در اسناد بین‌المللی حقوق بشر، همچون اعلامیه جهانی حقوق بشر را به چالش می‌کشد. این دکترین بر این نظر است که حقوق بشر همان‌گونه که در غرب تعبیر و تصور می‌شود لزوماً برای جوامع غیر غربی قابل پذیرش نیست. «آفریقاگرایی» ذیل نسبی گرایی فرهنگی در صدد است با تکیه و تمرکز بر اصول و مشترکات فرهنگی قاره آفریقا، روایت قابل پذیرش خود از حقوق بشر را ارائه نماید. آفریقاگرایان دیدگاه‌های حداقلی، میانه و حداکثری به نسبی گرایی فرهنگی و لغو مشروعیت پارادایم جهان‌شمول حقوق بشر ارائه داده‌اند. این تنش نظری، تاحدی در مفاد منشور آفریقایی حقوق بشر و مردم نیز قابل مشاهده است. از برآیند مقتضیات آفریقایی مدرن و فرهنگ آفریقایی چنین استنباط می‌شود که دیدگاه میانه مبتنی بر همکاری و گفتگوی میان‌فرهنگی، شیوه بهینه در برخورد با چالش‌های حاصل از این موضوع است. سازوکار سنتی پاسداشت کرامت انسانی با توجه به وضعیت فرهنگی قاره آفریقا در دوران پساستعمار، ناکارآمد و ناکافی است. علاوه بر این، آنچه از اولویت‌سنجی انواع حقوق بشر معتبر به نظر می‌رسد، دیدگاه پیوستگی حقوق سیاسی-مدنی با حقوق اجتماعی-اقتصادی است.</p>

استناد به این مقاله: صالحی، هادی، شریفی، سید حسین، & ترابی، محمد هادی. (۱۴۰۲). آفریقا گرایی در ساحت حقوق بشر: تقابل جهان‌شمولی و نسبی گرایی فرهنگی. سیاست جهانی، ۱۲(۴)، ۱۱۵-۱۴۵. doi: 10.22124/wp.2024.26776.3320

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

پارادایم غالب حقوق بشر بر پایه مبانی فلسفی عصر روشنگری و به ویژه دیدگاه‌های *امانوئل کانت* اساس یافته است و از این رو دارای ویژگی‌هایی جدا نشدنی و تفکیک‌ناپذیری است که این مفهوم را تعریف می‌کنند. باورمندی به سوژه استعلایی^۱، یعنی در نظر داشتن انسانی فاقد هر گونه عرضیات، منجر به شناسایی ویژگی «جهان‌شمولی» حقوق بشر گشته است. بر پایه این باور، انسان به ماهو انسان، بدون ملاحظه جنسیت، نژاد، فرهنگ و... ذاتی است که می‌بایست کرامت و حقوق بنیادین وی از جانب هر دیگری، به ویژه حاکمیت‌ها، مورد احترام و پاسداشت واقع گردد. با ظهور اندیشمندان عصر پسا روشنگری که وجود واقعی سوژه استعلایی را مورد نقد و تردید قرار داده‌اند، سوژه انضمامی^۲، یعنی انسانی که همواره در یک رابطه دیالکتیک با جهان اطراف خود تعریف می‌شود، مبنای روایت‌های نوین از مفهوم حقوق بشر بوده است. یکی از این روابط که سوژه انضمامی را درگیر خود ساخته، رابطه وی با فرهنگی است که در آن زیست می‌کند. ناظر بر این رابطه هم‌اینک آنچه «نسبی‌گرایی فرهنگی» نامیده می‌شود در صدد است روایت غالب از حقوق بشر که از سوی آنان عنوان «غربی» بر خود گرفته است، تحت مقتضیات نسبی‌گرایی فرهنگی باز تعریف شده و به منظور پذیرش و اعمال در فرهنگ‌های گوناگون جایگاه خود را باز یابد. به بیان دیگر، قائلان به نسبی‌گرایی فرهنگی، مدعای جهان‌شمولی حقوق بشر را قابل پذیرش نمی‌دانند؛ چرا که به باور آنان، جهان‌شمول بودن حقوق بشر اگر چه بنا بر ادعای ذات بشر (فارغ از تفاوت‌ها و عرضیات) را موضوع خود قرار داده است اما در حقیقت از این زاویه تنها به تحمیل ارزش‌های «غربی» بر سایر جوامع و فرهنگ‌ها می‌پردازد.

از این منظر نمی‌توان تفاوت هنجارها، ارزش‌ها و شیوه‌های تعاملی فرهنگ‌های گوناگون را نادیده انگاشت و اصل برابری فرهنگی را قربانی ادعای جهان‌شمولی حقوق بشر نمود؛ از آن روی که این امر منجر به سلطه فرهنگ غربی در زمینه اجرای حقوق بشر شده است. از جمله تلاش‌های نسبی‌گرایان فرهنگی می‌توان به ایدئولوژی سیاسی جامع «ارزش‌های آسیایی»^۳ اشاره کرد که عناصر مشترک جامعه، فرهنگ و تاریخ ملت‌های جنوب شرق و شرق آسیا را در بر داشت و در سال‌های پایانی قرن بیستم ظهور نمود. پس از آن آنچه «آفریقاگرایی» خوانده می‌شود در صدد است با تکیه و تمرکز بر اصول و

¹ Transcendental subject

² Concrete subject

³ Asian values

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

۱-۱. مفهوم و ماهیت حقوق بشر

تردیدی نیست که از نظر فلسفی، حقوق بشر ریشه در اندیشه فلسفی و سیاسی غرب دارد. فلسفه اخلاقی و سیاسی لیبرال (به ویژه اندیشه لیبرال انگلیسی و روشنگری فرانسوی)، توسعه حقوق بین الملل، و انقلاب آمریکا و فرانسه در اواخر قرن هجدهم مهم‌ترین مبانی حقوق بشر به شمار می‌آیند (Ching, 1998:68). میشلین ایشای^۱ در اثر بر جسته خود «تاریخ حقوق بشر: از دوران باستان تا عصر جهانی شدن^۲» به وضوح نشان می‌دهد که مفهوم مدرن حقوق بشر، بدون شک ریشه در فرهنگ اروپایی داشته و پیوند با آن با ایده شهروندی، محصول دریافت‌های نوین از حقوق طبیعی و پیوند با آن با میراث امپراتوری اروپا بوده است. از نظرگاه وی، بدون شناخت دقیق ریشه‌های تاریخی و فلسفی حقوق بشر، بحث درباره جهان‌شمول گرایی/ نسبی‌گرایی فرهنگی معطوف به حقوق بشر، ناقص و مخدوش باقی خواهد ماند (Ishay, 2004:10-11). ویژگی جهان‌شمولی حقوق بشر دارای تاریخ و تباری است که مطالعه آن برای منتقدان و مخالفان این ویژگی که در پی ایجاد تردید و مردود دانستن آن هستند، ضروری است. نگاهی گذرا به این تاریخ نشان می‌دهد که تا قرن هفدهم، حقوق بشر در غرب نیز به عنوان مفهومی جهان‌شمول به تصویر کشیده نمی‌شده است. اسنادی که از آن‌ها به عنوان نمونه‌های کهن حامل و حامی ایده‌های حقوق بشری یاد می‌شود، مانند مگنا کارتا^۳ یا/علامیه استقلال آمریکا^۴، بسیاری از انسان‌ها را از شمول حقوق اعلامی مستثنی می‌کنند؛ مثلاً صریحاً برخی حقوق را تنها مختص مردان آزاد^۵ می‌داند. علاوه بر این، قبل از قرن هجدهم، «حقوق قانونی» به حاکمان و شخصیت‌های مذهبی اعطا می‌شد، در حالی که مردم عادی نسبت به فرادست خود تنها دارای «وظایف و تکلیف» بودند. توسعه ایده‌های حقوق بشری در غرب روندی تدریجی و گام به گام داشت و در نهایت هم محافل فلسفی و هم محافل سیاسی غرب بر این امر توافق کردند که حقوق بشر باید مفهومی جهان‌شمول باشد. اما در آن دوران، توسعه تدریجی ایده‌ها در سایر مناطق جهان رخ نداده است. این عدم تشابه و تأخر تاریخی توسعه ایده‌های حقوق بشر در جهان غیرغربی، بخشی از دلیل مخالفت آن‌ها با ادعاهای جهان‌شمولی حقوق

¹ Micheline Ishay

² The History of Human Rights: From Ancient Times to the Globalization Era

³ Magna Carta 1215

⁴ American Declaration of Independence 1776

^۵ بند ۲۷ مگنا کارتا: اگر مردی آزاد بدون وصیت بمیرد، اموال منقول او باید تحت نظارت کلیسا توزیع شود. حقوق بدهکاران او محفوظ است.

بند ۳۷ مگنا کارتا: به طور غیرقانونی هیچ مرد آزادی را نباید دستگیر یا زندانی کرد، یا حقوق یا دارایی‌هایش را سلب کرد، یا تبعید کرد، یا به هیچ وجه از مقامش خلع نمود.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

انسانیت خود سهم هستند، در شایستگی خود برای بهره‌مندی از حقوق بشر نیز سهم‌اند. با این حال، حتی اگر توافقی در مورد اعمال جهانی حقوق بشر وجود داشته باشد، به این معنی نیست که توافق جهانی در مورد محتوای آن حقوق نیز وجود داشته است. بنابراین نمی‌بایست اسناد و معاهدات حقوق بشر را نشانه‌ای از توافق بین‌المللی در مورد محتوای حقوق بشر دانست.

در واقع یکی از مهمترین خدشه‌هایی که بر این ادعا وارد می‌شود، ایراداتی است که بر سازمان ملل متحد به عنوان مرجع صدور این بیانی‌ها وارد است. در حالی که این سازمان مدعی است به دلیل ماهیت مشارکتی خود، بدون تعصب منطقه‌ای، در راستای منافع تمام کشورهای جهان عمل می‌کند اما به دلیل تاریخچه سازمان ملل متحد و ساختار سازمانی آن، همیشه چنین نیست. نگاهی به صحنه سیاسی جهان در زمان تأسیس سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که به طور کلی یک سوگیری سیاسی در راستای منافع غرب در عرصه سیاسی جهانی وجود داشته است. به دلیل سیاست‌های ابرقدرت‌ها در آن زمان (و اکنون)، به سختی می‌توان گفت که دیدگاه‌های مطرح شده در بحث‌های درون آن بدنه به‌طور واقع‌بینانه منعکس‌کننده دیدگاه‌های واقعی دولت‌های درگیر هستند، چه رسد به افرادی که توسط آن دولت‌ها نمایندگی می‌شوند. عدم حضور نماینده‌ای از آفریقا یا آمریکای جنوبی در میان اعضای دائم شورای امنیت که از حق و تو برخوردار باشد و همچنین نمایندگی نامتناسب غرب در این شورا، بی‌طرفی سازمان ملل متحد در عرصه حقوق بشر را به زیر سؤال می‌برد.

۲-۱. نسبت ارزش‌های انسانی مرتبط با کرامت و حق‌های بنیادین بشری

باید گفت اگر چه ارزش‌های انسان‌محورانه که مفهوم حقوق بشر بر آن‌ها استوار گشته است، ارزش‌های جهان‌شمول و مشترک بشری هستند، اما نباید تمایز آشکار میان معیارهای اخلاقی معطوف به کرامت انسانی و حق‌های بنیادینی را که هر فرد مجاز به استناد و استفاده از آن در برابر دولت است، نادیده انگاشت. به بیان دیگر، چنانچه ویژگی جهان‌شمولی و غیر قابل سلب بودن حقوق بشر «غربی» بنا بر ملاحظات فرهنگی با تردید مواجه شود و روایت‌های متفاوتی از به قول ریمون پانیکار^۱ «معادل‌های همسان‌ریخت» (Panikkar, 1982: 79) حقوق بشر، در فرهنگ‌های متفاوت شناسایی و بسط داده شود، هیچ روایتی الزاماً نمی‌تواند فاقد ویژگی بنیادین «حق» بودن در تعبیر هوفلدی^۲ آن، به عنوان مجموعه‌ای

¹ Panikkar, Raimundo, and R. Panikkar. "Is the notion of human rights a Western concept?." *Diogenes* 30, no. 120 (1982): 75-102.

² Wesley Newcomb Hohfeld

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

(Ibhawoh, 2001:45). بنابراین از دیدگاه او و برخی دیگر از آفریقاگرایان، این استدلال که «حقوق بشر دارای قابلیت اعمال و اجرا است در حالی که اصول کرامت انسانی فاقد این قابلیت اعمال هستند» نمی‌تواند بیانگر آن باشد که الزاماً می‌بایست ایده و معنای حقوق بشر را در بستر تاریخی و اجتماعی «غرب» جای نهاد. چرا که برای مثال، در اکثر جوامع سنتی آفریقا، هیچ تمایز واضحی بین ارزش‌های مذهبی، احکام اخلاقی و قوانین وجود نداشته و مسأله «حق‌های قانونی» متمایز از ملاحظات اخلاقی و مذهبی قابلیت مطرح شدن نداشته است. تمام این امور، اجزایی از یک جهان‌بینی بوده‌اند که با یکدیگر ارتباط متقابل داشته‌اند (Motala, 1989:379-382). توضیح آنکه در جوامع سنتی آفریقا هیچ مرز مشخصی میان ارزش‌های دینی، احکام اخلاقی و قوانین وجود نداشته است. قوانین در حقیقت بسط بافت اخلاقی جامعه بودند و بر اساس ملاحظات دینی و اخلاقی ایجاد می‌شدند. در یک جهان‌بینی کل‌نگر، اعمال مذهبی، رفتار اخلاقی و هنجارهای قانون، کاملاً یکپارچه و فاقد تمایز در نظر می‌آمدند. چنین جوامع سنتی نهادهای قانونی و رویه‌های ناظر بر اجرای قانون مختص خود را دارا بوده‌اند که اگرچه تفاوت آن‌ها با جوامع کنونی هویدا است، اما با این وجود در بسترهای اجتماعی و سیاسی مربوط به خود تأثیرگذار بوده‌اند. پس می‌توان گفت حقوق و تکالیف ناشی از چنین ارزش‌های مذهبی، اخلاقی و فرهنگی مرتبط با کرامت انسانی در جامعه سنتی، (که به نفع هم جامعه و هم فرد اعمال می‌شد) می‌تواند به طور معتبر، معادل زمینه‌ای مفهوم مدرن حقوق قانونی در نظر گرفته شود.

اما به هر روی، باید پذیرفت که هر قرائتی از حقوق بشر و کرامت انسانی، می‌بایست مکانیسم مشخص و قابل ارزیابی به منظور ضمانت اجرای اصول و قواعد آن ایجاد نماید. چنانچه مطابق ادعای مذکور، دیسپلین‌های اخلاقی ناظر بر کرامت انسانی می‌توانند معادل حقوق قانونی شناسایی شوند، سازوکار متناظری که دولت را به عنوان مهمترین مخاطب و مکلف در زمینه حقوق بشر پاسخگو می‌نماید باید به طور مشخص و دقیق، معرفی شود. بنابراین، مفهوم حقوق بشر، در هر فرهنگ و جامعه‌ای الزاماً نمی‌تواند از وصف «حقوق قانونی»^۱ بی‌بهره باشد؛ از آن روی که هر قرائتی از حقوق بشر چنانچه به بر شمردن «حقوق» و «تکالیف» متناظر با آن و تعبیه ضمانت اجرای متناسب با این حقوق نپردازد، عقیم و فاقد اثر خواهد بود.

¹ Legal rights

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

بر برتری حقوق سیاسی و مدنی فردی تأکید می‌کند؛ حال آن که بیشتر سنت‌های غیر غربی بر بنیان «جمعی» حقوق و وظایف انسانی، همچون حقوق اقتصادی و اجتماعی و سرشت نسبی حقوق بشر تأکید بیشتری دارند.

۴-۱. حقوق بشر و نسبی‌گرایی فرهنگی

پرسش‌های نظری درباره جهان‌شمول بودن حقوق بشر توسط محققان مختلف از دیدگاه‌های تاریخی و حقوقی گسترده مورد بررسی قرار گرفته است. لون لیندهولت^۱ گفتمان جهان‌شمول بودن یا نسبییت فرهنگی حقوق بشر را در مکاتب مختلف بر اساس مرزهای جغرافیایی و فرهنگی دسته‌بندی کرده است. او معتقد است که گرایش به نظریه رادیکال‌تر جهان‌شمول‌گرایی را می‌توان در میان آمریکایی‌ها یافت (Lindholt, 1997: 26). رودا هاورد، که او را نماینده مکتب آمریکایی معرفی می‌کند، با اشاره مستقیم به بافتار و بستر موجود در آفریقا، ضمن ادعای جهان‌شمولی حقوق بشر همچنان اذعان می‌کند که بر اساس مشاهده و دیدگاه تجربی «تنوع‌های فرهنگی در واقع بر ادراک مردم از حقوق بشر تأثیر می‌گذارند» (Howard, 1986: 12). جیمز نیکل^۲ در مطالعه نظری خود درباره مفهوم حقوق بشر به همین ترتیب به این نتیجه می‌رسد که ادعای جهان‌شمول بودن و سلب‌ناپذیری حقوق بشر برای برخی حق‌های خاص (همچون عدم شکنجه) قابل قبول است، اما ادعاهای موجود در مورد جهان‌شمول بودن و سلب‌ناپذیری برای بسیاری از حقوق دیگر معتبر نیست (Nickel, 1987: 44)؛ چرا که مثلاً حقوق ناظر بر تضمین‌های رویه‌ای (آئین دادرسی)، نیازمند برپایی یک سیستم قضایی مدرن و اقتضائات ویژه آن است که احتمالاً برای بسیاری نظام‌های سیاسی و حقوقی قابل دستیابی نیست. به طور مشخص، الزامات نظر بر دسترسی به عدالت و دادرسی منصفانه شامل فراوانی مراجع قضایی به لحاظ دسترسی جغرافیایی، حق دادخواهی برابر همه افراد، امکان دادرسی ناظر بر حقوق بنیادین، حضور وکیل دادگستری در روند دادرسی، تعدد قضات، حضور هیأت منصفه، آموزش حقوقی و... نیازمند هزینه و وجود زیرساخت‌های فنی است که ممکن است برای برخی از کشورهای در حال توسعه سهل نباشد.

بسیاری از مخالفت‌ها با نظریات نسبی‌گرایی فرهنگی در عرصه حقوق بشر در پی این هراس منطقی ایجاد شده است که موضع نسبی‌گرایانه می‌تواند آداب و رسومی مانند نقص عضو تناسلی زنان، انقیاد و فرودست شمردن زنان و گروه‌های اقلیت، قتل‌های خودسرانه (ناموسی)، شکنجه و محاکمه‌های آزمونی

^۱ Lone Lindholt

^۲ James Nickel

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

توسط افراد دیگر ضدّ اجتماعی تلقی شود (...). اگر اعلامیه [جهانی] باید در سراسر جهان قابل اجرا باشد، باید اعتبار بسیاری از شیوه‌های زندگی را در برگیرد و به رسمیت بشناسد (...). حقوق انسان در قرن بیستم را نمی‌توان با معیار هیچ تک فرهنگی محدود کرد، و نمی‌توان معطوف به امیال و آرزوهای یک ملت آن را به دیگر ملّت‌ها دیکته و تحمیل نمود.^۱

آنچه از روند گفتمان جهان‌شمول بودن و نسبیّت فرهنگی حقوق بشر مشهود است، بازتاب تنوّع دیدگاه‌های محققان و نویسندگان است. از استدلال‌هایی برای یک مفهوم آرمانی، اگر نگوئیم اتوپیایی، از جهان‌شمولی مطلق، تا استدلال‌هایی برای دیدگاه‌هایی کاملاً نسبی‌گرایانه، در این دیدگاه‌ها یافت می‌شود. اکثر نویسندگان اتخاذ یک مسیر میانه و اعتدالی را مفیدتر می‌دانند. از یک سو، این موضوع که جهان‌شمولی تا حدّی وجود دارد، به رسمیت شناخته شده است؛ حداقل در رابطه با برخی مفاهیم و اصول اساسی حقوق بشر، به ویژه آنهایی که با حرمت زندگی انسان و کرامت انسانی هم‌مرز هستند، این توافق همگانی قابل مشاهده است. از سوی دیگر، بر اساس برآیند نظرات نویسندگانی که در این بخش به آن‌ها اشاره شد، این موضوع نیز پذیرفته شده است که باید فضایی برای تغییرات فرهنگی و انطباق هنجارهای حقوق بشر فراهم شود. در واقع، مشروعیت حق‌های بشری مختلف و اولویت‌بندی‌های ادعا شده در میان آنها، لزوماً تابعی از زمینه و بستر (تاریخی، فرهنگی، اجتماعی) است که این حق‌ها می‌بایست در آن بستر اعمال و اجرا گردند.

۱. ارزش‌های آفریقایی و نسبیّت حقوق بشر

در این قسمت مجموعه‌ای از دیدگاه‌ها، ایده‌ها و نقدهای ناظر بر ارزش‌های آفریقایی و مفهوم حقوق بشر متناظر با آن را بررسی خواهیم نمود؛ نظراتی که نسبت حقوق بشر آفریقایی را با حقوق بشر جهان‌شمول بازتاب‌یافته در اسناد بین‌المللی حقوق بشر معین می‌سازد.

۱-۲. رویکردهای عمده آفریقایی به گفتمان نسبی‌گرایی فرهنگی حقوق بشر

مجموعه کشورهای در حال توسعه، بر اندیشه حقوق بشر در دهه ۱۹۹۰ تأثیرگذار بوده‌اند؛ این تأثیرگذاری هم به واسطه جنبه اجتماعی بخشیدن بیشتر حقوق به بشر بوده است و هم به دلیل زیر سؤال بردن تمرکز بر فردیت که مشخصه برجسته گفتمان حقوق بشر در غرب است. مضامین اصلی در گفتمان نسبیّت فرهنگی حقوق بشر از منظر آفریقایی، بر تضاد میان مبانی فلسفی مفهوم آفریقایی حقوق بشر با

¹ Statement on Human Rights by the Executive Board, American Anthropological Association, American Anthropologist, Vol. 49, 1947, pp. 539- 543

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

جان و کرامت انسانی خود، باز مانده‌اند. به عبارت دیگر، اگر حقوق بشر را همانطور که توسط بسیاری از محققان لیبرال تعریف شده است، به عنوان ادعا و مطالبه هر فرد علیه دولت در اعلامیه جهانی حقوق بشر شناسایی کنیم، از این نگاه تنها یک مفهوم از حقوق بشر وجود دارد و آن مفهوم غربی است (Shivji, 1989: 11). به همین جهت می‌توان گفت ایده جمع‌گرایی برآمده از فرهنگ سنتی آفریقایی، در ایجاد یک مفهوم عملی و کاربردی حقوق بشر ناکام خواهد ماند. برخلاف این موضع، چندین نویسنده آفریقایی چنین استدلال کرده‌اند که فلسفه و مفاهیم حقوق بشر نه منحصر به سنت‌های لیبرال غربی است و نه صرفاً با اسناد بین‌المللی صادره پس از ۱۹۴۸ مرتبط است. به بیان دیگر، آن‌ها این تصور غالب را رد می‌کنند که مفهوم حقوق بشر تنها از تمدن فکری غرب سرچشمه گرفته، در آنجا توسعه یافته و پالایش شده است و پس از آن به آفریقا و بقیه جهان صادر شده است. به گمان آنان این دیدگاه به گونه‌های مختلف قیم‌مآبانه، ذاتاً غیرتاریخی و از نظر فلسفی ورشکسته است.^۱ به عنوان مثال، آسانته^۲ حقوقدان شهیر غنایی، این گمان را رد می‌کند که مفاهیم حقوق بشر بورژوازی یا غربی هستند و به سنت‌های آفریقایی و دیگر سنت‌های غیر غربی ارتباطی ندارند (S.K.B. Asante, 1969:4). چنین تصویری، بیان مبانی نظری مفاهیم غربی حقوق بشر را با هدف نهایی هر فلسفه حقوق بشر، که تنها حمایت از کرامت انسانی بر اساس ارزش ذاتی فرد است، اشتباه می‌پندارد. این فلسفه یک پدیده جاودانه و جهانی است که به همان اندازه که برای سنت‌های غربی امکان‌پذیر و قابل اجرا است برای سنت‌های آفریقایی و دیگر سنت‌های غیر غربی نیز قابلیت اجرا دارد.

استدلال محمود ممدانی^۳ پژوهشگر هندی-اوگاندایی علم سیاست نیز به طور کلی این است که هرچا ظلم اتفاق می‌افتد - و هیچ قاره‌ای در تاریخ انحصار این پدیده را نداشته است - لزوماً مفهومی از حقوق به وجود می‌آید. به همین دلیل است که از نظر او، پذیرش این موضوع دشوار است که «مفهوم حقوق بشر یک مفهوم نظری باشد که تنها سه قرن پیش توسط فیلسوفان در اروپا ایجاد شده است (Mamdani, 1990:360)». آنچه در مورد عصر روشنگری، و اسناد انقلاب فرانسه و آمریکا (که منشأ مفهوم معاصر حقوق بشر اغلب به آن‌ها نسبت داده می‌شود) بی‌همتا و ابتکاری به نظر می‌رسد، صورت‌بندی مباحث

^۱ به عنوان نمونه بگردید به:

El-OlaïdAhmed El-Obaid and KwadwoAppiagyei-Atua, 'HumanRights in Africa: A New Perspective on Linking the Past to the Present', McGill Law Journal, Vol. 41, 1996, p. 819

^۲ Asante

^۳ Mahmood Mamdani

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

شناخته شده و محافظت شده را باید با در نظر داشتن وضعیت آن جوامع در نظر داشت؛ یعنی در چارچوب جوامعی که توسط یک سیستم، طبقاتی و سلسله مراتبی شده‌اند و در عین حال توسط باورهای اسطوره‌ای متحد شده‌اند. در درون این جوامع، هدف قانون حفظ مناسبات اجتماعی، به میراث رسیده از اجداد بود. بنابراین، مفهوم حقوق بشر در چنین بافت اجتماعی، لزوماً جمع‌گرایانه و انسان‌گرا بود و احترام متقابل و به رسمیت شناختن حقوق و آزادی‌های هر فرد را در بافت و وسیع‌تر جامعه، تقویت می‌کرد و به رسمیت می‌شناخت (Keba, 1987: 651). همچنین این ایده نیز طرفدارانی دارد که بررسی هنجارهای حاکم بر ساختارهای حقوقی، سیاسی و اجتماعی در جوامع آفریقایی پیش از استعمار نشان می‌دهد مفهوم حقوق معطوف به مفهوم عدالت بوده است؛ و اگرچه جامعه محور است، اما با معیارهایی، از فردگرایی نیز حمایت می‌کند.^۱ همچنین استدلال می‌کنند که در آفریقای سنتی، مفهوم حقوق نه بر روی فرد، بلکه بر جامعه استوار بود. به ترتیبی که فرد بر اساس تعهدات و وظایف خود با آن ارتباط برقرار می‌کرد. حقوق در این زمینه شامل حق نمایندگی سیاسی می‌شد اما محدود به آن نبود. حق نمایندگی سیاسی اغلب توسط خانواده، گروه‌های سنی (ریش‌سفیدان) و طایفه تضمین می‌شد. جامعه ویژگی‌های اجتماعی مرکزی خاصی را ایجاد کرد که به ترویج حقوق فردی و جمعی تمایل داشت. این موارد شامل احترام به سن، تعهد به خانواده و جامعه و همبستگی با سایر اعضای جامعه بود (Makau Wa Mutua, 1999: 81). جهت‌گیری‌های اجتماعی غالب ناظر به حقوق، بر جمعی بودن، یکسانی و اشتراک، و نیز احساس همکاری، وابستگی متقابل و مسئولیت جمعی تأکید داشت.

این آرمان‌ها در خدمت تقویت پیوندهای اجتماعی و انسجام اجتماعی، ایجاد یک مسیر و سرنوشت مشترک بودند. در این شرایط، مفهوم حقوق بشر در انزوای قرار نداشت و مطرود نبود. حقوق بشر، در بُعد «وظایف» تعریف می‌شد. برای هر حقی که عضوی از جامعه مستحق آن بود، وظیفه مشترکی وجود داشت و تعریف شده بود. به عبارت بهتر، «حق یکی از خویشاوندان، تکلیف دیگری بود و تکلیف خویشاوندی دیگر، حق دیگری (Cobbah, 1987: 321)». اگرچه حقوق خاصی به واسطه تولد و عضویت در جامعه به فرد تعلق می‌گیرد، وظایف و تعهدات مشترکی نیز وجود داشت. این ماتریس استحقاق و تعهدات، که همبستگی جمعی را تقویت می‌کرد و نظام خویشاوندی را حفظ می‌کرد، اساس مفهوم آفریقایی حقوق بشر بود. این موضع فلسفه آفریقایی در مورد ماهیت جامعه‌گرایانه جامعه سنتی آفریقا،

^۱ به عنوان مثال، حق حیات در جوامع آفریقای پیش از استعمار چنان ارزش داشت که قدرت بر زندگی و مرگ برای تعداد کمی از بزرگان محفوظ بود و تنها پس از یک رویه قضایی مفصل با درخواست تجدید نظر از دادگاهی به دادگاه دیگر و اغلب فقط در مواردی خاص اعمال می‌شد.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

مناسبی برای خاموش کردن انتقادات داخلی و دامن زدن به احساسات ملی‌گرایانه ضد غربی یافته‌اند.^۱ به ترتیبی که هدف‌مندانه از ارجاعات مداوم به جامعه، حقوق جمعی و اولویت رفاه اجتماعی-اقتصادی بر حقوق مدنی و سیاسی، پوششی بر نقض سیستماتیک حقوق بشر را در راستای منافع الیگارشسی حاکم می‌یابند. رود/هاوارد در این باره می‌گوید:

برخی از روشنفکران آفریقایی در ارائه مدل اشتراکی سازمان اجتماعی در آفریقا آن‌چنان اصرار می‌ورزند و معتقدند که گویی نظام ارزشی گروه محور، توافقی و بازتوزیعی تنها نظام ارزشی است و باید مبنای مدل منحصر به فرد آفریقایی حقوق بشر باشد. این انکارهای ایدئولوژیک نابرابری‌های اقتصادی و سیاسی، به اعضای طبقه حاکم آفریقا کمک می‌کند تا در قدرت بمانند (Howard, 1986:25). در همین راستا، جک دانلی نیز باور دارد که استدلال‌ها برای نسبییت فرهنگی حقوق بشر در چارچوب آفریقا، اغلب توسط نخبگان اقتصادی و سیاسی شهری که مدت‌ها است فرهنگ سنتی را پشت سر گذاشته‌اند، مطرح می‌شود. توسل آنها به شیوه‌های فرهنگی، اغلب پوششی صرف برای منافع شخصی و حکومت خودسرانه است. در فرهنگ‌های سنتی، آداب و رسوم و فرهنگ جمعی معمولاً برای هر فرد جایگاهی در جامعه و مقدار معینی از منزلت (کرامت) و حفاظت فراهم می‌آورد. این حمایت سنتی تا حد زیادی توسط حاکمان این قاره تضعیف شده است، به طوری که نقض حقوق بشر در اکثر رژیم‌های آفریقایی به همان اندازه که با مفاهیم حقوق بشری «غربی» که آنها از آن نفرت دارند، مخالف سنت‌های فرهنگی است که آنها ایده‌آل می‌دانند. به بیان دیگر، اقدامات و تصمیمات حاکمان خودکامه و دولت‌های قانون‌گریز در آفریقا، نه تنها بر اساس معیارهای حقوق بشر غربی، که با معیارهای حقوق بشری سنتی آفریقایی نیز نقض حقوق بشر محسوب می‌شود. بنابراین دانلی هشدار می‌دهد که:

«... ما باید نسبت به تحریف و دستکاری بدبینانه یک گذشته فرهنگی در حال مرگ، گمشده یا حتی افسانه‌ای هوشیار باشیم. ما نباید با انتقاد و شکایت از نامناسب بودن حقوق بشر «غربی» که توسط رژیم‌های سرکوبگر تبلیغ می‌شود، همراه شویم؛ رژیم‌هایی که در بهترین حالت تنها ضعیف‌ترین ارتباط را با فرهنگ بومی دارند. لفاظی‌های جامعه‌گرایانه غالباً غارت‌های یک الیگارشسی فاسد و اغلب غرب‌زده یا بی‌ریشه را می‌پوشانند. به ویژه، ما باید مراقب محکومیت‌های منفعت طلبانه در مورد فردگرایی بیش

^۱ این موضوع در بحث ارزش‌های آسیایی در گفتمان نسبییت‌گرایی فرهنگی حقوق بشر نیز صادق است. بنگرید به:

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

نظر می‌رسد. به هر روی پذیرش بی‌چون‌وچرا و مطلق نسبی‌گرایی فرهنگی در عرصه حقوق بشر، یک سوء تفاهم نشأت گرفته از منبع ملی‌گرایی فرهنگی است. جنبه‌هایی که طرفداران آن را به عنوان سنت‌ها و مفاهیم کاملاً متمایز جامعه آفریقایی می‌بینند، به وضوح همان آرمان‌هایی هستند که خصلت جهان‌شمول دارند. بسیاری از ارزش‌های انسانی و اجتماعی که به طور انحصاری به جوامع آفریقایی نسبت داده شده است، به طور کلی برای اکثر جوامع پیشاصنعتی در اروپا یا آسیا نیز اعمال می‌شده است.^۱

از سوی دیگر، پذیرش انتقاد افراطی برخی از نویسندگان لیبرال غربی به نسبت‌گرایی فرهنگی آفریقایی، با این تقریر که حقوق بشر به طور ذاتی مفاهیم جهان‌شمول است که فقط در دولت‌های پسا فئودالیسم (در مورد آفریقا، دولت پس از استعمار) ایجاد شده است، یا اینکه مفهوم حقوق بشر با سنت‌های خاص پیش سرمایه داری در آفریقا پیش از استعمار بیگانه است، قابل پذیرش نیست. این تفسیر صلب و انعطاف ناپذیر از حقوق بشر مشکل‌ساز است. در حالی که ممکن است هسته‌ای از ارزش‌های جهان‌شمول وجود داشته باشد که ارزش ذاتی انسان را در جوامع مختلف منعکس می‌کند، اما بیان گسترده این ارزش‌ها لزوماً نه تنها با توجه به شرایط تاریخی، بلکه از یک زمینه اجتماعی به زمینه دیگر نیز متفاوت خواهد بود. تفاوت اصلی ممکن است در این سؤال نهفته باشد: «واحد اساسی جامعه چیست؟» غربی‌ها پاسخ می‌دهند که واحد اساسی جامعه، یک فرد است در حالی که اکثر آفریقایی‌ها آن را یک خانواده بزرگ (Cobbah, 1987: 319) می‌پندارند. حقوق بشر میراث همه بشریت است و مفهوم حقوق بشر توسط افراد مختلف در بسترهای مختلف تاریخی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی توسعه یافته، برای آن مبارزه شده و در نهایت به دست آمده است. این مبارزات و پیروزی‌ها باید با هم ترکیب شوند تا به درک معاصر ما از حقوق بشر و جوهره و اعتبار جهان‌شمول آن کمک کند. هیچ پایه و اساسی برای این ادعای نسبتاً گسترده نمی‌تون یافت که آفریقایی سنتی یا در واقع هر جامعه «پیشامدرن» در این زمینه، هیچ سهم هنجاری در مجموعه حقوق بشر معاصر نداشته است. همانطور که هایل استدلال کرده است، این واقعیت که حقوق بشر بخشی از سنت فلسفی غربی بوده است، به این معنی نیست که جوامع غیر غربی هیچ مفهوم معادل حقوق بشر ندارند (M. Haile, 1984: 575). رساله‌های نوشته شده در مورد حقوق طبیعی

^۱ این نکته نیز شایان توجه است که بیشتر ویژگی‌هایی که امروزه اغلب به عنوان «ارزش‌های غربی» شناخته می‌شود، در واقع تحولات نسبتاً اخیر در فرهنگ سیاسی غرب هستند. دموکراسی و حق رأی و طیف کاملی از حقوق سیاسی و مدنی فرد محور، تا اواسط قرن گذشته در بسیاری از نقاط اروپا برقرار نبود. تنها یک قرن پیش، بسیاری از ویژگی‌های مشترک که اکنون به عنوان ارزش‌های آسیایی یا آفریقایی توصیف می‌شوند، می‌توانستند به راحتی در جوامع اروپا و آمریکای شمالی نیز اعمال شوند.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

صلب تأکید می‌کند، در خود هضم کرده و به کار گیرد (Makau Wa Mutua, 1995:352). به نظر می‌رسد که این رویکردی کاملاً معقول و عملی به این موضوع باشد؛ زیرا در واقع یکی از نارسایی‌های مفاهیم و نهادهای غربی که بدون پرسش و انتقاد توسط اکثر کشورهای آفریقایی در سپیده‌دم استقلال پذیرفته شد این بود که که آن مفاهیم و نهادها از هنجارها و ارزش‌های سنتی موجود، هیچ عنصر و مؤلفه‌ای وام نگرفته بودند. به همین دلیل، برخی از این مفاهیم و نهادهای مهندسی‌شده استعماری همچنان ارتباط کمی با نیازهای متمایز دولت آفریقایی پس از استعمار دارند. کلود ولس^۱ پروفیسور علوم سیاسی دانشگاه نیویورک، به این نتیجه رسیده است که تعدادی از محدودیت‌های سیاسی در اعمال حقوق بشر که در حال حاضر در کشورهای آفریقایی آشکار است، مستقیماً به روند بازسازی استعماری ارتباط دارد. او سه ویژگی اصلی حکومت استعماری را شناسایی می‌کند که مانعی بر سر راه حقوق بشر محسوب می‌شدند. نخست آنکه، شکل اساسی خود دولت‌ها نتیجه خواست اداره بی‌دردسر مناطق مستعمره توسط اروپا یا رقابت‌های امپراتوری بود. دوم، یک چارچوب اقتدارگرا برای مدیریت محلی ایجاد شد که بیشتر حاکمان بومی را بدل به چرخ‌دنده‌های نسبتاً کوچک در دستگاه اداری نمود؛ نقش آنان را تقلیل داد و تا روزهای پایانی استعمار حتی از ایجاد یک پوشش دموکراسی‌سازی نیز خودداری نمود. سوم، قواعد حقوقی اروپا در پهنه مستعمرات به طور گسترده اعمال شد، به ویژه در مناطق شهری؛ در حالی که احکام قانونی سنتی به طور ناقص مدون شده و در قانون مدنی، به ویژه در نواحی روستایی، به جایگاهی نازل تنزل یافتند (Welch, 1984:15). وظیفه اصلاح این وضعیت مستلزم رژیم از حقوق بشر است که بر اساس استانداردهای اساسی حقوق بشر جهانی بنا شده است اما با تجربه فرهنگی آفریقا غنی شده باشد. با این وجود، باید اذعان کرد که نمی‌توان انتظار داشت شیوه‌های فرهنگی که در گذشته در زمینه‌های مختلف اجتماعی و تاریخی قابل قبول بودند، با گرایش‌های حقوق بشر مدرن سازگار باشند. برای مثال، در حالی که برده‌داری و محاکمه آزمونی در بسیاری از جوامع آفریقا مانند سایر نقاط جهان معمول بوده است، امروزه به عنوان شیوه‌هایی فرهنگی محسوب می‌شوند که به هیچ وجه توجیه‌پذیر نیستند. همین امر در مورد شیوه‌های تبعیض بر اساس جنسیت، وضعیت اجتماعی، طبقه یا گروه قومی که به طور گسترده‌ای رایج بوده‌اند، اما امروزه قابل دفاع نیستند، صدق می‌کند. با این حال، نسبت‌گرایی فرهنگی یک واقعیت در گفتمان حقوق بشر است و ویژگی‌های گرایش‌های فرهنگی و اخلاقی همیشه بر مفاهیم

¹ Claude Welch

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

تمام نیازهای اساسی جوامع ماند (Howard, 1983: 467). حقوق مدنی و سیاسی نیز برای تضمین حقوق اجتماعی و فرهنگی و حفظ یک نظم اجتماعی پایدار که برای وجود جامعه ضروری است، مورد نیاز است. در برآیند این دو دیدگاه متقابل، باید گفت نقطه محوری در اینجا شکم سیر نیست بلکه شکم گرسنه است. لازم نیست که شکم یک فرد سیر باشد تا او نگران آزادی‌های سیاسی و مدنی خود باشد، اما مهم است که گرسنه هم نباشد. حقوق سیاسی و مدنی را می‌توان به بهترین وجه در شرایطی تضمین کرد که ثبات اقتصادی و اجتماعی نسبی در آن مردم سطح اساسی رفاه را تضمین می‌کنند. (Mosafa and Zargari, 2014: 119) این به ویژه از تجربیات بسیاری از کشورهای آفریقایی پس از استعمار که در آن سطح فقر بسیار شدید بوده و استاندارد زندگی بسیار پایین است صدق می‌کند. این شرایط، اغلب اوقات روند انتخاباتی دموکراتیک را تضعیف می‌کند. در برخی از کشورهای آفریقایی، برای رأی‌دهندگان روستایی که از فقر رنج می‌برند، متداول است که رأی خود را به قیمت یک مشت نمک یا برنج بفروشند.^۱ برای این دسته از فقیرترین مردم آفریقا، نیاز به بقای فوری، از هر ملاحظه و نگرانی سیاسی یا مدنی بلند مدت دیگری مهم‌تر و حیاتی‌تر است. به هر روی در مقام جمع میان این تناقضات باید در نظر داشت که حقوق بشر به عنوان یک مفهوم جامع و یکپارچه مفهومی است یک‌پارچه که در آن حقوق مدنی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جنبه‌های مکمل همان مفهوم گسترده را تشکیل می‌دهند. این نکته بسیار مهم است که رابطه و نسبت میان حقوق فردی و اجتماعی، و یا حقوق سیاسی و حقوق اقتصادی را تعاملی، مرتبط و وابسته به یکدیگر شناسایی کنیم؛ نه متوالی و گسسته.

۴. بازتاب مفهوم آفریقا محور حقوق بشر در منشور حقوق بشر و مردم آفریقا

منشور حقوق بشر و مردم آفریقا، سندی است که در سال ۱۹۸۱ میلادی منتشر شده است و تا به امروز ۵۴ کشور آفریقایی آن را پذیرفته‌اند. این منشور یک سیستم منطقه‌ای حقوق بشر برای آفریقا ایجاد کرد. اگرچه که محتوای آن با سایر اسناد حقوق بشری منطقه‌ای مشابه است، اما ویژگی‌های منحصر به فرد قابل توجهی نیز در رابطه با هنجارها فرهنگی آفریقایی است که به نوعی بازتاب‌دهنده ایده‌های گوناگون و بعضاً متقابل در خصوص آفریقاگرایی در عرصه حقوق بشر است. بنابراین تا حدی می‌توان بازتاب این تنش را در برخی مواد این منشور دید. برای مثال، مفاد منشور مبنی بر اینکه حقوق و آزادی‌ها «بدون

¹ Brendalyn P. Ambrose, *Democratization and the Protection of Human Rights in Africa: Problems and Prospects*, Praeger, Westport, Conn., 1995

² African Charter on Human and Peoples' Rights

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

پیشگیرانه» که از جمله مهمترین چالش‌های نقض حقوق بشر در آفریقا محسوب می‌شود، عملاً امکان‌پذیر شود (Rose, 1985: 75).

۲-۵. حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

این منشور برخی از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی را به رسمیت می‌شناسد. حق کار (ماده ۱۵)، حق سلامت (ماده ۱۶) و حق آموزش (ماده ۱۷) از جمله این حقوق می‌باشد. همچنین از طریق تصمیم کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم، در پرونده *سراک علیه نیجریه*^۱ (۲۰۰۱)، حق مسکن و حق غذا نیز به طور «ضمنی» و در پرتوی حق حیات، در منشور پذیرفته شده است. در پرونده ذکر شده، سازمان غیر دولتی «کنشگری برای حقوق اقتصادی و اجتماعی» دعوایی علیه دولت نیجریه اقامه نمود که در پی استخراج نفت، حقوق برخی از مردم محلی را نقض نموده بود.

۳-۵. حقوق مردم و حقوق گروهی

منشور علاوه بر به رسمیت شناختن حقوق فردی ذکر شده، حقوق جمعی یا گروهی یا حقوق مردم را نیز به رسمیت می‌شناسد. به این ترتیب، منشور آفریقایی حقوق گروه‌ها بیش از اسناد حقوق بشر منطقه‌ای اروپایی یا آمریکایی در نظر داشته است: حمایت از خانواده توسط دولت (ماده ۱۸)، حق برابری «مردم» (ماده ۱۹)، حق تعیین سرنوشت (ماده ۲۰) و استفاده آزادانه از ثروت و منابع طبیعی (ماده ۲۱)، حق توسعه (ماده ۲۲)، حق صلح و امنیت (ماده ۲۳) و "یک محیط زیست به طور کلی رضایت بخش" (ماده ۲۴) از جمله این حقوق جمعی به شمار می‌رود.

۴-۵. وظایف

منشور آفریقایی تنها به ذکر حقوق بشر و مردم اکتفا ننموده و در اقدامی استثنایی وظایف بر عهده افراد و مردم را نیز فهرست نموده است. این اقدام بدون شک ناشی از تأثیر فرهنگ آفریقایی در مفهوم حقوق بشر است. این وظایف در ماده ۲۹ این منشور آمده است و شامل مواردی همچون وظیفه حفظ رشد هماهنگ خانواده، خدمت به جامعه ملی با قرار دادن توانایی‌های جسمی و فکری در خدمت آن، جلوگیری از به خطر انداختن امنیت کشور، حفظ و تقویت همبستگی اجتماعی و ملی، حفظ و تقویت استقلال ملی و تمامیت ارضی کشور خود و کمک به دفاع از آن، پرداخت مالیات و حفظ و تقویت ارزش‌های فرهنگی مثبت آفریقا و به طور کلی کمک به ارتقای رفاه اخلاقی جامعه است.

¹ SERAC v Nigeria (2001)

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

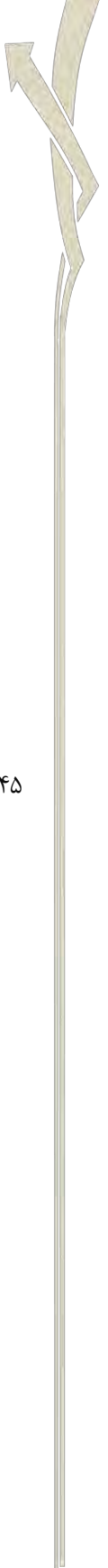
و به ویژه در ارتقاء حقوق اجتماعی و اقتصادی منشأ اثر باشد. نسبت‌گرایی فرهنگی یک واقعیت در گفتمان حقوق بشر است و گرایش‌های فرهنگی و اخلاقی، خواه ناخواه، همواره بر برداشت انسان‌ها از حقوق و وظایف تأثیر می‌گذارد. تمایزات فرهنگی ممکن است برخی از تفاوت‌ها و عدم تبعیت از استانداردهای جهانی حقوق بشر را توجیه کند؛ اما به هر روی، نسبت‌گرایی فرهنگی باید به عنوان شیوه ابراز وجود و تضمین محلی خود عمل کند نه به عنوان بهانه‌ای برای ستم‌گری، حکومت خودسرانه و استبداد. ساخت و تعریف هنجارهای حقوق بشر یک فرآیند مداوم و پویا است. به عنوان یک فرآیند پویا، فرهنگ‌ها و سنت‌های جهان باید تبادل نظر کنند، در مورد آنچه که حقوق بشر را تشکیل می‌دهد به توافق برسند و به در پی بهترین برآیند این ارزش‌ها باشند تا بتوانند نوعی از مشروعیت بین فرهنگی و جهان‌شمول را بازیابند. بنابراین استدلال‌های نسبی‌گرایی فرهنگی حقوق بشر تا آنجا مفید است که توجه را به ضرورت درک بین فرهنگی و تحمل تفاوت‌ها جلب کند. وظیفه بزرگی که جنبش بین‌المللی حقوق بشر با آن روبرو است این است که باید راهکاری برای چگونگی کشف مؤلفه‌های تقویت‌کننده کرامت انسانی و حقوق بشر و پرورش آن‌ها بیابد. با استفاده از این سنت‌های فرهنگی متنوع، رژیم بین‌المللی حقوق بشر در حال ظهور ممکن است گسترش یابد و ادعای آن برای جهان‌شمول بودن در یک نظم جهانی معتبر تلقی شود.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی

- Ishay, M R. (2004) *"The History of Human Rights: from Ancient Times to the Globalization Era"*. Berkeley, Ca: University of California Press, 10-31
- Kannyo, E. (198.) *"Human Rights in Africa: Problems and Prospects"*, A Report Prepared for the International League for Human Rights, pp. 1-24.
- Keba, M. (1987), *"Organization de L'Unite Africaine"*, in: *Les Dimensions Internationales des Droits de l'Homme*", UNESCO, Paris, 1987, pp. 651-679.
- kent, A.; Avonius, L; Kingsbury, D (eds.), (2008) *"Chinese Values and Human Rights, Human Rights in Asia: A Reassessment of the Asian Values Debate"*, New York: Palgrave Macmillan US, pp. 83-97,
- Lenzerini, F. (2014). *"The Debate on 'Universalism' and 'Cultural Relativism' in International Human Rights Law"*, *The Culturalization of Human Rights Law* (Oxford, 2014; online edn, Oxford Academic, 16 Apr.2014).
- Lindholt, L. (1997), *"Questioning the Universality of Human Rights: The African Charter on Human and People's Rights in Botswana"*, Malawi and Mozambique, Aldershot, Brookfield, Dartmouth, 1997, pp. 20-36.
- Makau W. (1995), *"The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprint: An Evaluation of the Language of Rights and Duties"*, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 35, No.2, 1995, pp. 341-432.
- Makau W. (1999). *"Limitations on Religious Rights: Problematizing Religious Freedom in the African Context"*. *Buffalo Human Rights Law Review*, Vol. 5, 1999, pp.75-105
- Makau, W. (1995), *"The Banjul Charter and the African Cultural Fingerprint: An Evaluation of the Language of Rights and Duties"*, *Virginia Journal of International Law*, Vol. 35, No.2, 1995, pp. 358-374.
- Mamdani, M. (1990) *"The Social Basis of Constitutionalism in Africa"*, *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 28, No.3, 1990, pp. 355-370.
- Mosafa, N., & Zargari, H. (2014) *"International Instrument of Human Rights: Compliance and Non-Fulfillment in Africa"*. *World Politics*, 3(2), 100-127. **[In Persian]**
- Nickel, J. (1987), *"Making Sense of Human Rights: Philisophical Reflections on the Universal Declaration of Human Rights"*, University of California Press, Berkeley, 1987, pp. 44-63.
- Osita, C. (1992) *"Is the Protection of Human Rights and Democracy strange to African Traditions?"*, in: Abayorni, pp. 71-97.
- Panikkar, R. (1982) *"Is the notion of human rights a Western concept?"* *Diogenes* 30, no. 120 (1982): 75-102.
- Prakash Sinha, S. (1981). *"Human Rights: A Non-Western View Point"*, *Archivfur Rechts- und Sozialphilosophie*, Vol.67,1981, pp. 67-98.
- Qari Seyyed Fatemi, S.M. (2020), *"Human rights in contemprrory era Book 1"*, Negahe moaaser Publishing2020. **[In Persian]**
- Quashigah, K. (1991) *"The Philosophical Basis of Hurnan Rights and its Relation to Africa"*, *Journal of Human Rights Law and Practice*, Lagos, Vol. I, Nos. 3: 2, I and 2, 1991, pp. 7-20.
- Rehof, L. and Trier, T. (19⁹.) *"Menneskeret, Jurist-og Okonomforbundts Forlag"*, København,1990, pp.52.72.
- Rose, M. (1985). *"Human and Peoples' Rights: Distinctive Features of the African Charte"* r. *Journal of African Law*, 29, pp 72-81.

پرو، شہسکاه علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتمال جامع علوم انسانی